

JASMINKA BRALA – MUDROVČIĆ

RECEPCIJA DRAMSKIH DJELA PERE BUDAKA U LICI

Sveučilište u Rijeci
Učiteljski fakultet u Rijeci, Odsjek u Gospiću
Dr. A. Starčevića 12
HR 53000 Gospić
jbmudrovacic@ufri.hr

UDK: 821.163.42-2
821.163.42.09 Budak, P.
Stručni članak
Ur.: 2009-06-11

Pero Budak nosi u srcu golemu ljubav prema ličkom kraju.

Lika nije samo njegovo obiteljsko ishodište i njegovi korijeni, već je ona njegovo književno-stvaralačko nadahnuće, zavičaj njegovih drama i komedija, romana i pjesama, memoarskih zapisa.

A ništa na svijetu nije ljepše od uzvraćene ljubavi. Budaku je ljubav istom mjerom uzvraćena! Ličani cijene i vole Peru Budaka i to su dokazali na puno načina dugi niz godina. Čitali su njegova djela, glumili po njegovim dramama, priređivali književne večeri, organizirali koncerte... Njihova se odanost može najbolje vidjeti ako se zaviri u regionalni dnevni tisak i procijeni kako su oni, još od davne 1953., pratili život i prihvaćali djela ovog po podrijetlu ali i po srcu pravoga Ličanina.

Ključne riječi: amatersko kazalište, Budak, drama, komedija.

"Lipa je ova naša Lika! E, nema lipše zemlje na svitu od Like."¹

"Velebit! Njegovo ime izgovara se s ljubavlju, strahopoštovanjem, odanošću i ponosom. Čak svečanije, nego li se izgovara ime nekog velikog sveca, čudotvorca i zaštitnika, kojem se utičemo i molimo za milost i pomoć u nevoljama.

Kad uzvikneš: 'Velebit!' puna su ti usta slada, a srce neke neobjašnjive

¹ P. BUDAK, 1998, 64.

radosti. Njegovo zazivanje: 'Velebite!' ubrzava krvotok, a tijelo uzavri snagom, kipteći životnošću. Velebit nadahnjuje pjesnike, slikare, skladatelje, glazbenike, tkalje i pletilje, majstore i graditelje u njihovu radu i stvaranju.

*Velebit nije samo veličanstvena planina. Velebit je neuništivi, vječni simbol, najveći i najljepši spomenik hrvatskog naroda. Velebit je Bog stvorio i podario ga hrvatskom narodu da se u svom življenju i postojanju ugleda na nj i iz njeg crpi snagu i pouzdanje, ljubav i vjeru u sebe, u Boga i prirodu, u život vječni, amen!*²

Ove rečenice, izabrane iz mnoštva sličnih, proizišle iz pera Pere Budaka, svjedoče o golemoj ljubavi koju ovaj čovjek nosi u srcu za taj kraj.

Lika nije samo njegovo obiteljsko ishodište i njegovi korijeni, već je ona njegovo književno-stvaralačko nadahnuće, zavičaj njegovih drama i komedija, romana i pjesama, memoarskih zapisa.

A ništa na svijetu nije ljepše od uzvraćene ljubavi. Budaku je ljubav istom mjerom uzvraćena! Ličani cijene i vole Peru Budaka i to su dokazali na puno načina dugi niz godina. Čitali su njegova djela, glumili po njegovim dramama, priređivali književne večeri, organizirali koncerte... Njihova se odanost može najbolje vidjeti ako se zaviri u regionalni dnevni tisak i procijeni kako su oni, još od davne 1953., pratili život i prihvaćali djela ovog po podrijetlu ali i po srcu pravoga Ličanina.

*Ličke su novine počele izlaziti 1. svibnja 1953. godine. Već je u prvom broju Budak dobio svoje mjesto. Pisalo se o ličkoj stvarnosti u Mećavi i posebno istaklo kako je "pisac Mećave upoznao mnoga mjesta i društvene sredine, ali njegova ljubav ostala je isključivo sačuvana za lički krš, za njegove otporne i siromašne ljude, za lički jezik i običaje. Budak, ne samo da je imao izrađen duh da osjeti bogate i raznolike jezične ljepote govora i pjesme, da zapamti mnoge sitne i raznovrsne realistične detalje iz života malog ličkog sela, već je ujedno znao pronaći metod, kako da sve to stavi u okvire jedne suvremene dramaturške forme."*³ Nakon prepričavanja sadržaja ističe se bogatstvo dijaloga, "koji nose svu izvornost ljepote dijalekatskog govora sadržanog u jednostavnoj gorštačkoj rečenici, u kojoj se pomalo osjeća ritam narodne pjesme."⁴

Autor teksta sretan je kad ustanovljuje činjenicu da je Lika dobila svog izrazitog pisca koji se svojom *Mećavom* popeo u prvi red suvremenih hrvatskih dramskih pisaca.

² P. BUDAK, 2002, 477.

³ Č. PRICA, 1953, 6.

⁴ Č. PRICA, 1953, 6.

Drugi broj *Ličkih novina* donosi tekst pod naslovom "Osobine ličkog humora u našoj književnosti". Autor teksta ističe mnoge ličke pisce od Buđe Budisavljevića, Lavoslava Vukelića, Turića, Devčića preko Petra Petrovića Pecije do Pere Budaka. Naglašava kako se specifični lički humor gotovo svugdje osjeća ili naslućuje. Humor je posljedica realističkog zahvaćanja seoske psihologije, oblikovanja stvarnih karaktera. Taj humor je tješio i pomagao ličkom gorštaku u svakodnevnom životu. Prema tomu taj humor nije odvojen od života, već je u njemu rođen.

"Budakovo Klupko po scenskim vrednotama nadmašilo je neke Pecijine komedije. On je unio više ličkog šaljivog temperamenta, poslovičnost govora, ali isto tako i mnogo više utjecaja naše klasične Držičeve komedije. Klupko je jezično lokalizirano na Hrvate-ikavce, te je time mnogo izgubilo na svojoj tipičnosti i širini zahvata, iako su lica karakteristična za Ličane i njihov život i običaje uopće.

*Ta jezična strana, uz sve svoje originalne ljepote, pomalo narušava i tradiciju i nužno naznačuje ograničenu sredinu, što međutim ne smeta da se Klupko afirmira kao izvrsno komediografsko djelo u razvitku naše komedije uopće."*⁵

Godine 1953. u istim novinama izraženo je veliko oduševljenje povodom premijere *Mećave* u Gospiću. KUD *Marko Orešković*⁶ izvelo ju je 16.V.1953., i to je bio veliki kulturni događaj u Gospiću. "*Rijetko su kad gradske ulice bile tako žive, pune žagora i šarenila*", piše novinar B. A., "*rijetko su kad tako brzo ostale prazne. Ali je zato sala DTO 'Partizan' bila dupkom puna.*"⁷ Hvali se gluma glavnih glumaca Matkovića, Savatovičke i Đakovičke, koji su utjelovili Jolu, Mandu i Mašu. I glumci i redatelj i scenograf, usprkos nekim nedostacima, ispunili su očekivanja gledatelja, dapače, distanca od diletantizma bila je uočljiva.

⁵ Č. PRICA, 1953, 6.

⁶ Godine 1947. osnovano je KUD Marko Orešković sa zadatkom da ujedini sve kulturno-umjetničke aktivnosti društveno-političkih organizacija i drugih ustanova. Ovaj KUD osnovao je pored ostalih i dramsku sekciju koja je djelovala do 1955. godine, kada je prerasla u Amatersko kazalište. Od svog osnutka kazalište je prosječno brojilo 50 članova, dok je preko 300 građana najrazličitijih profesija u periodu od 20 godina aktivno radilo u ovoj najistaknutijoj kulturno-umjetničkoj organizaciji Gospića. Svoje najveće uspjehe društvo je postiglo na Prosvjetnom Saboru Like u Otočcu 1954., Festivalu omladine Like u Gospiću 1957. godine, a posebno na Republičkim festivalima u Vukovaru 1962. godine, Čakovcu 1963. i Gospiću 1964. i 1974. kada je kazalište dobilo niz priznanja i diploma i uvrstilo se među nekoliko najboljih amaterskih kazališta u Republici. Nakon zastoja u svom djelovanju od punih devet godina, kazalište je u 1974. godini obnovilo svoj rad s namjerom da postane okosnica pokretanja i oživljavanja svestrane kulturno-umjetničke djelatnosti na ovom području. Od 80-ih godina kazalište, na žalost, ne djeluje.

⁷ B. A., 1953, 6.

Budakov život i rad pomno se prati pa se donose vijesti i kad je izdao koju knjigu, primjerice, 1955. u članku "Knjige pisaca – Ličana u 1954. godini"⁸ obavještava se čitateljstvo da je drama *Mećava* objavljena te godine u izdanju Seljačke sloge kao zasebna knjiga.

Dana 15. kolovoza 1955. u *Ličkim novinama* napisane su lijepe i jezgrovite rečenice o Budakovim djelima *Mećavi* i *Klupku*:

*"Dok je Mećava u svom dramatskom problemu: kako sačuvati moral i istinu nesebične ljubavi prema onima koji odlaze u daleki svijet (Ameriku) da bi zaradili koru kruha – više književna i gotovo poetska tvorevina – Klupko je isključivo komedija smijeha i svakodnevnih dogodovština. U dostatku ovog, njoj nedostaje ona neposrednost i čistoća bogatog narodnog govora, te je komedija – iako vrlo zabavna i pogodna za scenu - građena na mnogim grubim i previše istaknutim momentima narodnog temperamenta i običaja. Uza sve te prigovore, ako još dodamo, da je ona prepuna detalja koji su jako blizu sličnosti mnogim detaljima naše dubrovačke komedije (Držića) – ipak Klupko i danas ostaje jedno od najtraženijih komada na našim provincijskim i centralnim kazalištima. Razlog je jednostavan. Pisac je, slično kao i u Mećavi, iznio svu draž naše ličke ikavske štokavštine. On ga je utisnuo gotovo u sva lica, dok će Josina ostati vjerojatno još najtipičniji predstavnik ličkog humora, neposrednosti u ponašanju i duhovnosti u saobraćaju s ljudima."*⁹

U tekstu o Amaterskom kazalištu u Gospiću (20. rujna 1955.) spominje se Pero Budak i njegovo djelo *Mećava*. Naime, ističe se uspjeh Amaterskog kazališta upravo u izvođenju ove drame 1954. na Prosvjetnom saboru Like u Otočcu, gdje su postigli veliki uspjeh (čak su dobili diplome i pohvale).

U *Ličkim novinama* (1956.) vođen je razgovor s Perom Budakom, književnikom i direktorom Zagrebačkog dramskog kazališta. Odgovarajući na niz pitanja Budak stalno ističe vezanost za Liku, čija je prošlost vrlo interesantna ali nedovoljno poznata. Istakao je kako Liku i ličke ljude najjače osjeća. *"Upio sam u uho muziku njihova govora"*, kaže Budak te nastavlja, *"poeziju riječi i najlakše se izražavam kroz njihova usta. Da se razumijemo, za svaku misao, za svaki osjećaj, za svaki predmet, za svaki pojam – ja nalazim u tom i takvom govoru adekvatan izraz.(...) Zato svakako mislim i dalje ostati u svom užem krugu Like."*¹⁰

Broj 14 *Ličkih novina* donio je informaciju o dvjema novim dramama Pere Budaka *Zaboravljenima* i *Potezu kistom*. One potvrđuju talent pisca,

⁸ M. M., 1955, 6.

⁹ Č. P., 1955, 6.

¹⁰ T. S., 1956, 6.

lakoću kojom svladava prostornost i vrijeme pozornice, tečnost dijaloga i njegovu moć da se saživi u potpuno stranu situaciju. Uz to donosi i dvije ne-ličke teme: prezasićenost velegradskog života i rat u posljednjoj fazi, istiće autor teksta.

Tijekom cijele 1956. budno se prati rad gospičkog Amaterskog kazališta koje uvježbava popularno Budakovo *Klupko*.

Uskoro je novinar *Ličkih novina* sa zadovoljstvom ustanovio da je druga premijera *Klupka* u izvođenju Amaterskog kazališta uspjela. "*Budakovo Klupko je svojom zdravom komikom uz mnoštvo doskočica, pjesama, zdravica i drugih motiva ličkog folkloru, kojim je protkano, osvojilo gospičku publiku.*"¹¹

Hvali se inventivan i uspješan rad redatelja Ive Mikulića i njegova pomoćnika Ladislava Matkovića. Predstava je dobila još svečaniji ton jer je Mate Burić, jedan od glavnih aktera ove vesele komedije (uspješno je utjelovio Josinu, kako kaže novinar, njegova je uloga bila uspjeh večeri), svojim nastupom u ovom komadu proslavio 30-godišnjicu aktivnog amaterskog kazališnog rada.

U broju od 15. lipnja 1956. S. M. donosi izvješće s gostovanja gospičkog Amaterskog kazališta u Ludbregu. S predstavom *Klupko* ovo kazalište je postiglo dobar prijam u tamošnje publike. A i stanovnici Ličkog Novog bili su oduševljeni predstavom pogotovo zato što je imala humanitarni karakter – financijska dobit bila je namijenjena dovršenju zadružnog doma u Ličkom Novom.

1. srpnja 1956. opet se spominje *Klupko* i Mate Burić sa svojim vrijednim ostvarenjem Josine, na kojem mu se publika na premijeri 12. svibnja zahvalila dugim aplauzom. Tada mu je redatelj Ladislav Matković predao diplomu i uručio dar za 30-godišnjicu uspješnog amaterskog kazališnog rada. Burić je priznao da mu je uloga Josine životna uloga.

Ličke novine 1. svibnja 1957. donose sljedeću vijest:

"*Ovih dana kulturno-prosvjetno društvo 'Prosvjeta' u Plaškom izvelo je prvi put komediju Pere Budaka Klupko. To je ujedno i prva predstava inače aktivnog društva u 1957. godini.*

Društvo je na pripremi Budakove komedije radilo nekoliko mjeseci, pa su premijeru svi očekivali s velikim zanimanjem. Dvorana je prilikom premijere bila dupkom puna. Na kraju izvedbe, publika je izvođače nagradila zasluženim aplauzom."¹²

¹¹ S. MAŽAR, 1956, 6.

¹² (ARK), 1957, 15.

Godina 1958. donijela je dva puta vijesti vezane za Peru Budaka: prvi put 1. listopada u vezi s problemima kulturno-umjetničkog života u Gospiću (Amatersko kazalište koje je uspješno izvodilo *Klupko* imalo bi još bolje rezultate da ima svekoliku podršku državnih ustanova), a drugi put 25. listopada izvjestilo se čitatelje o boravku slikara Ivana Generalića i poznatoga zagrebačkog glumca i režisera Ljudevita Galica u Lovincu. Njih dvojica angažirani su na izvođenju nove drame Pere Budaka *Na trnu i kamenu*, čija se jedna slika odnosi na događaje u Lovincu, pa su pokušavali što bolje upoznati domicilno stanovništvo i njihove običaje ne bi li što kvalitetnije obavili postavljen im zadatak u predstavi.

Povodom premijere komedije *Tišina! Snimamo!* 1961. godine *Ličke novine* donose opsežan tekst obogaćen fotografijama samog autora te Pere Kvrđića i Nele Eržišnik, glavnih glumaca iz predstave. Vođen je zanimljiv razgovor s piscem, a neki odgovori toliko su vrijedni i znakoviti da ih se mora citirati :

"Pitanje: Koja su vaša djela sa područja Like?"

Odgovor: Mećava, Klupko, Na trnu i kamenu i Tišina! Snimamo! Kako vidite polovica od mojih napisanih djela.

Pitanje: Što vas privlači u Liku i ličke ambijente?"

Odgovor: Prije svega poznavanje i osjećanje ljudi i života u Lici, a zatim ljubav koju osjećam za našeg ličkog čovjeka. I na koncu jezik, koji je tako slikovit i reljefan da daje poseban čar scenskoj ekspresiji.

Pitanje: Napisali ste tri ličke komedije, a samo jednu dramu. Postoji li neki razlog za taj odnos?"

Odgovor: Već sam jezik naših Ličana ima mnogo elemenata, koji se mogu iskoristiti za komične efekte. Osim toga, poznato je koliko humora i duha nose u sebi naši Ličani. Gotovo nema mjesta ni sela u Lici, gdje ne postoji po neko lice koje je izvorni kovač pošalica, uzrečica, zagonetka i vedrih napjeva, i koje je nosilac i kreator humora u svojoj sredini. Zahvaljujući njima ja sam stvorio Tomu, Josinu, Ivandu, Pipu i druge u mojim komedijama."¹³

J. D. svoj članak 1962. godine počinje ovako:

"U prošlom broju našeg lista pisali smo o uspjehu Amaterskog kazališta 'Marko Orešković' Gospić, koje se plasiralo za Festival kazališnih amatera Hrvatske. Gospićki amateri nastupili su 27. svibnja, u okviru Festivala, u Vukovaru gdje su izveli dramu iz ličkog života Mećava Pere Budaka. Predstava je izvanredno uspjela, a posebno su je toplo pozdravili Ličani kojih u Vukovaru

---

¹³ J. D., 1961, 7.

*živi lijep broj.(...) Kazalište je gostovalo i u lijepom sremskom selu Sotinu, gdje je također primljeno s velikom toplinom."*¹⁴

Osim toga za uspješan rad Festivalski odbor odlučio je da Amatersko kazalište iz Gospića gostuje s *Mećavom* u nekoliko mjesta na moru o trošku Saveza amaterskih kazališta Hrvatske. Uz to su i neki glumci dobili posebna priznanja za vrlo uspješne interpretacije uloga u *Mećavi*. Evo nekoliko imena: Mica Jurković, Ladislav Matković, Julije Derossi, Draga Vjetrov, Elza Zdunić...

1. listopada 1962. Julije Derossi obavještava čitatelje o repertoaru Amaterskog kazališta. Na program su stavljena dva dramska djela: komedija *Klupko* Pere Budaka i popularna jednočinka *Prosidba* Antona Pavloviča Čehova.

Godine 1963. isto kazalište je postiglo velik uspjeh *Klupkom*. "*Pred dupkom punom kino-dvoranom izveli su gospićki kazališni amateri u subotu, 19. siječnja, komediju Pere Budaka Klupko. Ovu vedru i popularnu komediju situacije, punu pokrajinskog ličkog obilježja, gledali smo u vrlo dobroj režiji Ladislava Matkovića, koji je bio i nosilac glavne uloge. Njegov Josina nosio je svojom dinamikom i izvrsnom glumom veći dio predstave na svojim leđima. Josina je, i po piščevoj zamisli, ona osoba koja uspješno rješava sve zaplete, ali i sam upada u čitav niz komičnih situacija, kojima se publika grohotom smije. Nekada je taj lički humor i donekle surov, ali nikad ne prelazi u zlobu.*"¹⁵

Svojom glumom istakli su se i neki drugi glumci: Marica Tonković je bila glasovno odlična u ulozi Antuše, a i ostale ženske uloge bile su na visini – Ankica Svatoš, Marija Brkljačić, Zorka Mudrovčić i Marija Šimić bile su odlične kao Roža, Vranjica, Jela i Anica. Mijata je pouzdano, diskretno i sređeno glumio Bogde Bjegović, a i ostali muškarci dobro su obavili svoj zadatak.

*"Maska Pavla Orosa bila je po tradiciji vrlo dobra. Amatersko kazalište ima sreću da u Pavlu Orosu ima dugogodišnjeg vrijednog i pouzdanog suradnika."*¹⁶

Publika je svoje amatere nagradila burnim i zaslužnim pljeskom, a Ivo Mikulić, tajnik Saveza amaterskih kazališta Hrvatske, koji je prisustvovao izvedbi, preporučio je Kazalištu da se opet natječe za Republički festival.

Da su oni to učinili, štoviše da su se plasirali na taj festival, saznajemo već 15. lipnja 1963. iz članka Julija Derossija.

¹⁴ J. D., 1962, 6.

¹⁵ J. D., 1963, 6.

¹⁶ J. D., 1963, 6.

Pero Budak bio je vrlo zadovoljan izvedbom *Klupka* 3. lipnja u Čakovcu. Svi su glumci izvrsno odigrali svoje uloge, a posebno se u ulozi Antuše istakla Marica Tonković.

I godine 1964. piše se u Lici o Budaku.

Ante Pešut obavio je intervju s Perom Budakom. Sva pitanja bila su u znaku Budakova odnosa prema Lici i Ličanima. Tako smo saznali da je Budak napisao još jednu komediju iz ličkog života, *Dlanom o dlan*. Inspirirali su ga neiscrpn likovi naših ljudi poput simpatičnog Pipe, za kojeg sam autor kaže:

*"Rijetko je naći simpatičniji lik od Pipe u Tišini. U srazu pomodnog i površnog svijeta sa zdravim seljačkim elementom i mentalitetom, bistrina uma, snalažljivost i jednostavnost Pipe sve pobjeđuje. To što se on u jednom času slabosti zanosi željom da i sam postane filmski glumac, to je samo još jedan dramski moment igre koji obrat čini zanimljivim."*¹⁷

Budak je zadovoljan svojim čestim boravcima u Lici jer se na taj način približava svijetu svojih djela (održavao je književne večeri u Gospiću, Otočcu i Korenici; kazalište koji vodi u Zagrebu doveo je u Gospić, Lički Osik, Korenicu i Lovinac; bio je na svečanosti uvođenja električne rasvjete u Lovincu, na svečanosti puštanja u pogon novih postrojenja i pogona rudnika u Ričicama...).

U Lici je od 31. svibnja do 10. lipnja 1964. održan Četvrti festival dramskih amatera Hrvatske pod pokroviteljstvom predsjednika Savezne privredne komore Jakova Blaževića.

Šesnaest amaterskih kazališta i kazališnih grupa kulturno-umjetničkih društava iz Belišća, Borova, Gospića, Ličkog Osika, Ogulina, Pule, Siska, Slavonske Požege, Vinkovaca, Virovitice, Zagreba, Belog Manastira, Đurđenovca, Kutine i Ivanca izveli su 16 predstava na pozornicama Otočca, Ličkog Osika i Gospića, a dali su još 10 predstava gostujući u Vrhovinama, Kosinju, Perušiću, Donjem Lapcu i Gračacu. Organizacija godišnje smotre najbolje odabranih amaterskih kazališta tekla je u besprijekornom redu. Predstavama je posvuda prisutvovao povelik broj gledalaca, a Pero je Budak bio predsjednik Ocjenjivačke komisije koja se sastojala od tri člana:

1. Pero Budak, direktor Zagrebačkog dramskog kazališta,
2. Nikola Vončina, redatelj Radio-televizije Zagreb i
3. Pavao Cindrić, lektor Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu.

Godine 1965. nailazimo na zanimljivu vijest vezanu za našeg pisca. Naime, Pero je Budak izabran za predsjednika inicijativnog odbora za osnivanje "rvačkog" kluba Ličana u Zagrebu koji bi se zvao "Lika".

---

¹⁷ A. PEŠUT, 1964, 4.

Dakle, Budak je na najraznovrsnije načine bio vezan uz kraj svoga djetinjstva iz kojeg čovjek crpi sve, kako je u više navrata isticao i on sam.

Novinar *Ličkih novina* Ante Pešut našao je za potrebno obaviti još jedan intervju s Budakom godine 1968. (posljednji je obavio prije dvije godine). I sada se došlo do zanimljivih saznanja o djelu i životu nesumnjivo jednog od najpopularnijih Ličana koji žive u Zagrebu.

Sličan razgovor s Budakom obavio je Nikica Valentić 1971. godine. Iz tog razgovora ističu se dva pitanja s pripadajućim odgovorima, koje je vrijedno citirati:

"- Vi ste, Pero, umjetnički put počeli u kazalištu kao glumac, zatim ste bili kazališni pisac i napokon jedno dugo razdoblje rukovodilac kazališnih ustanova. Gdje ste sebe, kao umjetnika dali najviše?"

Možda ćete se iznenaditi kada Vam kažem da sam prve kazališne korake napravio u Lovincu, gdje sam pohađao osnovnu školu. To je bilo negdje 1926. Nastupao sam u školskom kazalištu, glumio male ulogice i tako zavolio ovaj poziv, kome sam kasnije posvetio život.(...)

- Koja Vam je Vaša knjiga ili pripovijetka do sada napisana objavljena najdraža?

Mislim da sam u Mećavi dao najviše sebe kao umjetnika, jer je ta drama životno najpotresnija. Osim toga ona u sebi sadrži obilježja naših ljudi, ljudi iz brdina, ljudi naviklih na tegobe i odricanje, koje u životu nitko nikada nije mazio. Posebno nosi obilježja ličkih ljudi."¹⁸

Godine 1973. saznajemo da naš Pero ima i uspješnu sestru Finku Pavičić-Budak, koja je glumica, pjevačica, pjesnikinja, humoristkinja i koja je nadasve ponosna na svoga brata, ali isto tako i na još jednoga mlađeg brata koji se bavi poezijom (izdao je zbirku pjesama na kajkavštini s kojom, isto kao i Pero, dobro vlada).

Marko Čuljat 1974. u *Ličkom vjesniku* je donio vijest da je XIV. festival dramskih amatera Hrvatske otvoren u Gospiću dramom Pere Budaka *Mećava* u izvedbi Amaterskog kazališta "Marko Orešković". Tekst je popraćen slikom jedne scene iz predstave uhvaćene objektivom istog novinara.

Isto je kazalište s uspjehom izvelo *Klupko* godine 1976. Na predstavama je dvorana bila puna tako da su kazališni eutuzijasti oduševili svaki put preko 400 gledalaca, piše Marko Čuljat. Ti kazališni eutuzijasti bili su redatelj Ladislav Matković, scenarist Đuro Novković, glumci: Bosa Dejanović, Adela Golac, Marica Tonković...

¹⁸ N. VALENTIĆ, 1971, 5.

Pozornicu je izradio Stipe Vukelić, maske Drago Milinović, zvučne efekte osigurao je Drago Alić. A postignutim uspjehom predstave pomogle su i Milica Vujnović, Danka Matulić i Elza Malbaša svojim šaptanjem, dok su inspicijenti bili Željka Novosel, Jadranka Bobić i Miloš Počuča.

Isti novinar popratio je i važne jubileje Pere Budaka 1977. Naime, te godine Budak je slavio 40-godišnjicu rada i 60-godišnjicu života.

U *Ličkom vjesniku* 1978., a povodom Smotre dramskog stvaralaštva zajednica općina Gospić, Karlovac i Sisak (smotra je bila izlučno natjecanje za nastup na Festivalu dramskih amatera Hrvatske u Murteru od 13. do 21. svibnja 1978. godine) oglasio se Grga Rupčić (danas svima poznat pisac prvenstveno regionalnog karaktera).

Rupčić je dao izvješće o prvom noćnom terminu kad je nastupilo Amatersko kazalište "Marko Orešković" iz Gospića s *Tešamentom* Pere Budaka. Na zanimljiv sadržaj djela publika je odgovorila zdravim, rasnim, neizvornim i grohotnim smijehom. "*Po mom sudu*", piše Rupčić, "*to je najbolji kompliment tekstu i glumcima koji su se odreda maksimalno trudili za čistoću glasova, za redukciju gesta, za istinsko uživljanje u likove.*"¹⁹

Svojom profesionalnom glumom istakao se Milorad Mileusnić kao Ljudan, a "*toliko sugestivno i prirodno scenu 'kako treba piti' odigrali su Đorđe Jelača kao Joso i Marica Tonković kao starica. Dikcija Jovice Radoševića u ulozi Make bila je kristalno čista. Njegove geste i kretnje nikada ne 'padaju' uprazno. Suvereno vlada sobom, a pozornicu pretvara u funkcionalan prostor.*"²⁰

A Ljudanovo zaprepaštenje kada u mrtvacu ne prepozna "*štrica*" u izvedbi Mirka Markovića i staričino narikanje uz mrtvacu proizašlo iz usta Marice Tonković ostat će kao nezaboravan dio prve festivalske večeri.

Svi ostali su se lijepo uklopili u ovu uigranu ekipu.

"*Sve u svemu predstava je sa svim svojim elementima uključujući režiju, stručnu suradnju, scenografiju i kostime postigla pun pogodak.*"²¹

U *Ličkom vjesniku* 15. III. 1981. Grga Rupčić daje opsežan tekst o Peri Budaku, njegovu životu i djelu. Poseban naglasak stavlja na humor, kojim obiluju njegove komedije *Klupko*, *Tišina! Snimamo!*, *Na trnu i kamenu*, *Teštamenat*... Tim humorom i izazvanim smijehom, svojim scenskim izrazom Budak je oplemenio Liku i Ličane za jednu vidnu duhovnu dimenziju, zaključuje Rupčić.

¹⁹ G. RUPČIĆ, 1978, 8.

²⁰ G. RUPČIĆ, 1978, 8.

²¹ G. RUPČIĆ, 1978, 8.

Godine 1992. povodom 75 godina života Pere Budaka, *Vila Velebita* donosi njegov životopis i divnu pjesmu *Prag doma moga*.

Potkraj 1992., točnije 20. prosinca, prikazan je Budakov roman *Karanova sofa*. To je roman koji vraća Liku u središte pozornosti hrvatske književnosti.

Godine 1993. s Perom Budakom razgovarao je Jure Karakaš. On intervju počinje ovako:

*"Hrvatski knjevnik Pero Budak rođen je 1917. godine. (...) Budakova komedija Klupko može se mirne duše ubrojiti među najizvođenije komedije u povijesti hrvatskog teatra. S njom ukorak ide i drama Mećava. Zamolili smo duhovnog oca Josine da prokomentira ovu našu bremenitu sadašnjicu, da 'prodivani' jezikom neuništivog ličkog seljaka."*²²

U svojim odgovorima Budak ističe poštenje, skromnost i dužnost kao tri stvari koje moraju postati svete i pomoći čovjeku u ispravnom življenju. Ličanima će u tome biti lako jer oni *"nisu bezlični, nisu lični i nisu dvolični, a ponajviše imaju i kičmu"*.

Isti ti Ličani sudjelovali su na Ličkoj večeri u Zagrebu u travnju 1995. godine. Na toj je večeri Pero Budak recitirao svoje stihove, a sama večer je obilovala zanimljivostima kojima su organizatori popunili cjelovečernji program.

Dana 12. travnja 1995. predstavljena je Budakova knjiga, himnička poema u 36 pjevanja *Stare slave djedovino*. Vijest o iznimno uspješnom predstavljanju ove poeme (inspirirane stihovima Antuna Mihanovića) donijela je Ana Medarić-Tomljenović u *Vili Velebita* 19. svibnja 1995. godine

Ova knjiga predstavljena je u Gospiću u lipnju iste godine. Predstavljanje je obavio dvojac Budak – Rosandić pa su se prisutni mogli prepustiti svetkovini riječi i gozbi duha, kako kaže Grga Rupčić, jedan od prisutnih.

*"Rosandić je sa stvaralačkim žarom opisao Budakovo kretanje sferama umjetnosti, njegovu nepatvorenu kreativnost i sklonost Lici kao poetskoj temi. Budak je opet sa svoje strane umio svojim glasom i nadahnutim recitiranjem prenijeti na prisutne svoje domoljubne zanose i ushite."*²³

Rosandić i Budak su prije predstavljanja knjige išli na prijam u tadašnjih gradonačelnika i župana, a potom su posjetili pripadnike Lovinačke bojne koja se nalazi na ličkom bojištu.

Godine 1996. Pero je Budak imao važnu ulogu predstavljачa dviju knjiga različitih karaktera. Prva knjiga govori o stradanjima Hrvata južne Like autora

²² J. KARAKAŠ, 1993, 16.

²³ G. RUPČIĆ, 1995, 12.

Luke Pavičića (Kronika stradanja Hrvata Južne Like), a druga je rječnik sela Sveti Rok (Taslak – rječnik Sv. Roka) autora Mile Japunčića.

Te je godine izdan i Lički kalendar u kojem je Budak zastupljen sa dva članka, od kojih je prvi tekst *Budak o Budaku*, gdje Pero piše o Mili, a drugi je analiza Budakove himničke domoljubne poeme *Stare slave djedovine* iz pera Dragutina Rosandića.

U Požegi je 1997. osnovao ličko zavičajno društvo *Vila Velebita*. U kulturnom dijelu programa sudjelovali su prof. dr. Dragutin Rosandić i književnik Pero Budak. Osim što su izabrani za počasne članove društva, obradovali su nazočne svojim udjelom u programu. Rosandić je govorio o književnom djelu Pere Budaka, koji je svojom *Mećavom* u Požegu došao još 1952. godine, a sam Budak je s puno srca izrecitirao svoju poznatu pjesmu *Prag doma moga*.

U restoranu Globus na Zagrebačkom velesajmu 1998. održana je četvrta po redu Lička večer u Zagrebu. Preko tisuću ljudi uveličalo je program koji je pozdravnom riječju započeo predsjednik Franjo Tuđman. U zabavnom dijelu programa sudjelovao je "*najveći živući lički pisac*" Pero Budak čitajući jednu svoju pjesmu.

U punoj dvorani zagrebačkog kazališta Komedija 26. veljače 1999. premijerno je izvedena predstava Pere Budaka *Klupko* u režiji Aide Bukvić. Ovaj je komad postao gotovo kultan za Liku, zahvaljujući brojnim izvedbama od davne 1953. kad je prvi put postavljen na scenu.

Branimir Butković, autor teksta u *Vili Velebita*, ističe izvanredno duhovite dijaloge i odlično pogodan mentalitet ličkog sela između dva rata kao glavne vrijednosti *Klupka*, "*predstave koja je do suza nasmijala brojnu publiku*".²⁴ Ističe se i odlična gluma Damira Lončara, koji je glumio mudrijaša Josinu. No, najviše smijeha i aplauza izazvala je Dubravka Ostojić kao Antuša. Glumica je u potpunosti pogodila lik ličke supruge, koja je vjerna svom mužu uza sve njegove gluposti. U jednom liku spojene su suprotnosti: grubost u nastupu i dobro srce te na prvi pogled prefriganost a u biti naivnost.

Dinka Jeričević odlično je osmislila scenu, a Mirjana Zagorac neobično je riješila kostimografiju (većina je likova nosila neku moderniju varijantu ličke odjeće). "*Premijeri je pribivao i Pero Budak kojeg je publika nagradila burnim pljeskom. Oduševljena publika i dugotrajan pljesak Klupku pokazuju da će ova predstava doživjeti još puno izvedbi*".²⁵

²⁴ B. BUTKOVIĆ, 1999, 1.

²⁵ B. BUTKOVIĆ, 1999, 1.

Ni utemeljenje zavičajnog kluba Ličana "Vila Velebita" u Sisku 1999. godine nije mogla zaobići Peru Budaka. Preko 200 sudionika prela razveselilo se i razdragalo slušajući glumca Ivana Rukavinu kako sjajno nastupa s monologom iz *Klupka*.

Godine 2001. u *Ličkoj reviji* Grga Rupčić donosi opsežan tekst o već više puta spomenutom gospićkom Amaterskom kazalištu i o njegovim uspješnim izvedbama Budakovih scenskih djela: *Mećave* i komedija *Klupka, Tišina! Snimamo!*, *Na trnu i kamenu* i *Teštamenta*. Budak je ovom kazalištu došao kao melem na ranu jer su vapili za djelima autora iz svojega kraja. Glumci su bili vrsni interpreti Budakovih djela i nepogrešivi tumači izvornog života i običaja ovog kraja. Stoga nije ni čudno što su se svojom glumom uvrstili u sam vrh kazališnog amaterizma. Osvajali su prva mjesta na brojnim natjecanjima, a za svoj rad pojedinci su dobili brojne nagrade.

Izuzetno snažna bila je izvedba drame *Mećava*. Nakon nabranjanja imena svih glumaca Rupčić ističe glumu nekih dominantnih pojedinaca. Tako je Ladislav Matković u ulozi Jole ostavio snažan dojam na publiku. Uspio je dočarati sve nijanse ovog složenog lika. Perelja Zdunić u interpretaciji Miće Golca doživljen je kao naočit lički momak, strastven, ali karakteran. Jolinu ženu Mandu uvjerljivo je odglumila mlada učiteljica Elza Zdunić. Julije Derossi kao Tomo Babić ostavio je na publiku dojam veseljaka i nazdravičara (preteča je Josini iz *Klupka*). Istakli su se i Drago Alić u ulozi Tomina sina te Marica Tonković u ulozi stare seljanke Marte. Ista glumica imala je zapaženu ulogu u *Klupku* gdje je briljantno odigrala Antušu.

No, najzanimljivija izvedba *Klupka* bila je izvedba Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca iz Rijeke u Gospiću. Predstava je izazvala cjelovečernji urnebesni smijeh.

Komediju *Tišina! Snimamo!* stavili su Gospićani na svoj repertoar, jer su odmah spoznali da je riječ o jednom rasnom djelu.

Na trnu i kamenu djelo je koje je nasmijalo, ali i rasplakalo publiku u izvođenju dramskog studija slijepih Novi život. Posebna kvaliteta u predstavi bila je besprijeekorna dikcija glumaca usprkos činjenici da ni jedan glumac nije bio Ličanin.

Teštamentat je izvrsno izveden 24. travnja 1978. na Smotri dramskog stvaralaštva zajednica općina Gospić, Karlovac i Sisak.

Ovaj zanimljiv tekst Rupčić završava sljedećim rečenicama:

"Drugujući godinama s Budakovim djelima prihvatili smo ga kao svoga domaćeg pisca, iako je on nadrastao okvire i regionalnog i republičkog i postao dijelom svjetske baštine. Liku je izveo na scenu prvenstveno preko autentičnih Ličana koji su se prepoznali u ulogama kao stvarni i živi ljudi,

*ljudi od krvi i mesa. Tako su se osjećali mahom svi sudionici ovog velebnog komediografskog i dramskog opusa. Osjetio je to i sam Budak kada je, primjerice, pobjedu Mećave 1962. godine u Vukovaru slavio sa ansamblom čitavu večer. A za Miću Golca (Perelju Zdunića), izjavio je da boljeg interpretatora ovog lika ne može ni zamisliti. Završit ću ovo izlaganje izjavom jedne glumice amaterke, inače prosvjetne radnice Elze Zdunić-Malbaša: 'Nikada neću zaboraviti kada smo s Mećavom u Vukovaru osvojili publiku i prvo mjesto na Festivalu amaterskih kazališta Hrvatske. Tada je našu predstavu pratio gospodin Pero Budak koji nam je na kraju čestitao. Tom je prilikom izjavio da njegovu Mećavu nitko ne može tako dobro donijeti kao Gospićko kazalište... Glumeci u Klupku i Teštantentu uživali smo i uistinu se igrali, više nego glumili. To su bile posebne nevidljive niti koje su spajale naše kazalište sa djelima i piscem Perom Budakom.'*²⁶

Tajna Budakova uspjeha je u tomu što se on osjeća neraskidivim dijelom svoje sredine, koja utječe na nj i na njegov rad. "Ne osjetiti nemire, traženja i kretanje svoje sredine značilo bi živjeti u zraku, izvan vremena i izvan prostora, a svi produkti takva rada i stanja mogli bi se nazvati jalovim poslom",²⁷ rekao je davne 1964. godine Pero Budak.

Svojim životom i radom dokazao je svoju plodnost, a Marija i Ivan Budak nisu ni slutili da će plod njihove ljubavi donositi sreću i veselje svojim djelima u domove ljudi i u drugom tisućljeću.

Literatura

- B. A., Premijera "Mećave" u Gospiću, *Ličke novine*, god. 1, br. 3, 1. VI. 1953.
Arhivska i biblioteka Zavoda za povijest hrvatske književnosti kazališta i glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu Odsjeka za povijest hrvatskog kazališta
(ARK), Izvedeno "Klupko", *Ličke novine*, 1. V. 1957, br. 8-9, 15.
A. B., "Sedamdesetpet godina Pere Budaka", *Vila Velebita*, 15. X. 1992, br. 2, 12.
D. B., 100-godišnjica rođenja Nikole Tesle svečano će se proslaviti, *Ličke novine*, br. 9, 1. V. 1956, 8.
Pero BUDAK, *Mećava*, SysPrint, Zagreb, 1998.
Pero BUDAK, *Velebit (Pjesničko četveroknjižje)*, NZMH, Zagreb, 2002.
Branimir BUTKOVIĆ, Nenadmašni Josina i Antuša, *Vila Velebita*, br. 77/78, I/II, 1999, 1.
M. Č., "Klupko" na daskama, *Lički vjesnik*, 15. II. 1976, godina XXIII, br. 3, 4.
M. Č., Festival amatera, *Ličke novine*, br. 11, 1. VI. 1974, 9.
M. Č., Ponovo "Mećava", *Ličke novine*, br. 11, 1. VI. 1974, 7.

²⁶ G. RUPČIĆ, 2001, 67.

²⁷ A. PEŠUT, 1964, 4.

- Tomislav ČANIĆ, Više od zabave, *Vila Velebita*, br. 32, 14. IV. 1995, 9.
- M. ČULJAT, Budak i Rosandić u Gospiću, *Vila Velebita*, br. 34, 20. VI. 1995, 5.
- M. ČULJAT, Jubileji P. Budaka, *Lički vjesnik*, godina XXV, br. 12, 10. VI. 1977, 10.
- J. D., "Tišina! Snimamo!", *Ličke novine*, 1. V. 1961, br. 9, 7.
- J. D., Amateri su uspjeli, *Ličke novine*, br. 12, 15. VI. 1962, 6.
- J. D., Amateri u novoj sezoni, *Ličke novine*, br. 19, 1. X. 1962, 4.
- J. D., Nov uspjeh amaterskog kazališta, *Ličke novine*, br. 12, 15. VI. 1963, 6.
- J. D., Gospićki razgovori – Kulturno-umjetnički život, *Ličke novine*, br. 19, 1. X. 1958, 3.
- J. D., Teški uvjeti – dobra predstava, *Ličke novine*, br. 3, 1. II. 1963, str. 6.
- Josip FRKOVIĆ, Nezaboravno ličko prelo, *Vila Velebita*, br. 77/78, I/II, 1999, br. 7.
- Izvanredno uspjela smotra amatera, *Ličke novine*, br. 12, 15. VI. 1964, 1 i 4.
- Ivan JINDRA, Brijunski cvrčci i lička mečava, *Hrvatsko slovo*, 27. VI. 1997, 25-26.
- K. K., Što će biti s amaterskim kazalištem u Gospiću, *Ličke novine*, br. 58, 20. IX. 1955, 6.
- S. K., Nova drama Pere Budaka, *Ličke novine*, 25. X. 1958, br. 21, 2.
- Mirko KALANJ, Jezik Svetog Roka, *Vila Velebita*, 20. XII. 1996, br. 52, 7.
- Jure KARAKAŠ, Pero Budak: U ratu ne triba galamit i štrajkat" *Vila Velebita*, br. 16, 23. XII. 1993, 16.
- Klub Ličana u Zagrebu, *Ličke novine*, 15. XII. 1965, 24.
- Knjižnično gradivo Državnog arhiva u Gospiću
- Lička večer s predsjednikom, *Vila Velebita*, 27. III. 1998, br. 67, 13.
- Lički kalendar 1996.*, Gospić, 1995.
- M. M., Knjige pisaca – Ličana u 1954. godini, *Ličke novine*, br. 41, 1. I. 1955, 6.
- S. M., Novi uspjesi "Klupka", *Ličke novine*, br. 12, 15. VI. 1956, 6.
- Igor MANDIĆ, "Mečava" film koji dolazi i ostaje, *Duga*, br. 104.
- Marijan MATKOVIĆ, Lika u hrvatskoj književnosti, Zbornik 5: *Lika u prošlosti i sadašnjosti*, Historijski arhiv u Karlovcu, 1973, 217- 224.
- S. MAŽAR, Uspjelo "Klupko", *Ličke novine*, br. 11, 1. VI. 1956, 6.
- Ana MEDARIĆ –TOMLJENOVIĆ, Poema o hrvatskoj povijesti, *Vila Velebita*, br. 33, 19. V. 1995, 16.
- Č. P., Pero Budak: "Klupko", *Ličke novine*, br. 56, 15. VIII. 1955, 6.
- Boro PAVLOVIĆ, Lika i erotika Pere Budaka, *Problemi*, br. 9-10, Zagreb, 1957.
- Ante PEŠUT, 11 indiskretnih pitanja Ante Pešuta Peri Budaku, *Ličke novine*, br. 1, 1. I. 1968, 5.
- Ante PEŠUT, Čovjek je uvijek dio svoje sredine, *Ličke novine*, br. 9, 1. V. 1964, 4.
- Č. PRICA, Lička stvarnost u "Mečavi", *Ličke novine*, godina 1, br. 1, 1. V. 1953, 6.
- Č. PRICA, Osobine ličkog humora u našoj književnosti, *Ličke novine*, god. 1, br. 2, 16. V. 1953, 6.
- Č. PRICA, Pero Budak: "Klupko", *Ličke novine*, 15. kolovoza 1955, br. 56, 6.
- Dragutin ROSANDIĆ, Dramatičar, romanopisac i samosvojan pjesnik, *Školske novine*, 22. XII. 1992.
- Karlo Dado ROSANDIĆ, Finka Pavičić Budak, *Ličke novine*, br. 6, 15. III. 1973, 5 i 6.

- Grga RUPČIĆ, Budakov poziv na smijeh, *Lički vjesnik*, godina XXVII, br. 6, 15. III. 1981, 9.
- Grga RUPČIĆ, Pero Budak i gospićko amatersko kazalište, *Lička revija*, 1/2001, 63- 67.
- Grga RUPČIĆ, Romani o našim korijenima, *Vila Velebita*, 20. XII. 1992, br. 4, 14.
- Grga RUPČIĆ, Tri noći s Talijom, *Lički vjesnik*, godina XXVI, br. 10, 15. V. 1978, 8.
- Grga RUPČIĆ, *U ozračju Velebita*, Gospić, 1995.
- Grga RUPČIĆ, Žar riječi Budaka i Rosandića, *Vila Velebita*, br. 34, 20. VI. 1995, 12.
- T. S., Razgovor s književnikom Perom Budakom, *Ličke novine*, br. 2, 15. I. 1956, 6.
- Ana TOMLJENović, Ličani, glave na okup!, *Vila Velebita*, 28. V. 1997, br. 57, 12.
- 30 godina glumac-amater, *Ličke novine*, br. 13, 1. VII. 1956, 7.
- Nikica VALENTIĆ, 5 pitanja Ličkih novina Peri Budaku, *Ličke novine*, br. 6, 15. III. 1971, 5.
- Večeras u HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci premijerno "Klupko", *Vjesnik*, 21. X. 1995.
- Video zapis *Antologija hrvatske drame – Pero Budak*, HRT, 1996.

THE RECEPTION OF THE DRAMA WORKS OF PERO BUDAKA IN LIKA

Summary

Pero Budak holds an enormous love of the Lika region in his heart.

Lika is not only his family's origin and its roots, but it was his literary and creative inspiration, the homeland of his dramas and comedies, novels and poems and memoirs.

Nothing in the world is more beautiful than reciprocated love. Budak's love is reciprocated in the same way! The people of Lika appreciate and love Budak and they have shown this in many ways for many years. They have read his works, acted out his plays, acted in his dramas, staged literary evenings and organised concerts. Their loyalty can be best seen if you take peek into the local daily press and assess how they have, since in 1953, followed his life and accepted his work as the origins and the true heart of the people of Lika.

Keywords: amateur theatre, Budak, drama, comedy